

SÜNNET'İN FIKIH KÜLTÜRÜNÜN OLUŞMASINDA SAĞLADIĞI KATKI

Alaaddin HANÇER
Doktora Öğrencisi, KSÜ Üniversitesi, alaaddinhancer46a@gmail.com

Özet

İslam Hukukunun oluşmasında Kur'an'dan sonra en büyük pay Hz. Peygamber'in sünnetine aittir. Bu sebeple sünnet İslam Hukukunun iki temel esasından biri olmuştur. Hz. Peygamber'in sünneti, Kur'an'da anlamı kapalı olarak belirtilen kısımların açıklanmasında aydınlatıcı bir rol üstlenmiş, âmm ifadelerle anlatılan konuları beyan etmiş ve yanlış anlamaların önüne geçmiştir. Sünnet, adeta Kur'an'ın hayatta gerçekleşmiş, somut bulmuş halidir. Sünnet, Kur'an'ın sustuğu yerlerde konuşan, vahye muhatap olan toplumun ihtiyacı anında imdada yetişen vahiy ürünüdür. (İmam Şâfiî, El-Ümm, 1991: I, 36-37)

Sünnet, aydınlatıcı rolüyle fıkıh kültürünün oluşmasında ve gelişmesinde etkin bir role sahiptir. Fıkıh kitaplarımızda hukukçuların ortaya koyduğu birçok hüküm sünnet temeli üzerine bina edilmiştir. Sünnet, İslam Hukukunun tahrif edilmesine ve Kur'an'ın yanlış anlaşılıp yorumlanmasına engel olucu bir özelliğe sahiptir.

Sünnet'in İslam Hukukunun oluşmasında sağladığı katkıları ve İslam Hukukunun korunmasındaki etkin rolünü bilen İslam karşıtlarının sünnete saldırmalarındaki temel sebep de sünnetin bu özelliğidir. Çünkü sünnetin Müslüman hayatından bertaraf edilmesi Kur'an'ın tahrif edilmesinde ve İslam Hukukunun çökertilmesinde en büyük adımdır. Bu çalışmamızda sünnetin İslam Hukukunun iki temel esasından biri olmasının delilleri, sünnetin İslam Hukuk Metodolojisinde sağladığı katkı, fıkıh kültürünün oluşmasında ve İslam Hukukunun zenginliğinde sağladığı destek üzerinde durulacaktır. Ayrıca Hz. Peygamber'in sünnetinin bertaraf edilmesi halinde İslam Hukukunun maruz kalacağı tehlikelere dikkat çekilecek ve "Sadece Kur'an bize yeter" sloganıyla yola çıkanların iddiaları üzerinde değerlendirme yapılarak hizmet ettikleri yanlış fikirler çürütülmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sünnet, Sünnetin Hukûkî Değeri, İslam Hukukunun İki Temel Kaynağından Biri: Sünnet

CONTRIBUTION OF THE SUNNA IN THE FORMATION OF FIQH CULT

Abstract

In the formation of Islamic law, the greatest share after the Quran belongs to the Sunna of the Prophet. Therefore, it has become one of the two basic principles of Islamic law. The prophet's Sunna has undertaken an enlightening role in the explanation of the parts of the literal meaning of the Quran, stated the subjects expressed by the terms of the Âmm, and prevented misunderstandings. The Sunna is a concrete find that has been realized in life. The Sunna is the product of revelation, which speaks in the places where the Quran is silent, and which grows up in the moment of the need of the society, which is in vain. (İmam Şâfiî, El-Ümm, 1991: I, 36-37)

The Sunna has an active role in the formation and development of fiqh cults with its enlightening role. Many provisions which have been put forward by the lawyers were built on the Sunna basis in fiqh

books. The Sunna has a feature that prevents the Islamic law from being falsified and from misunderstanding and misinterpreting the Quran.

The main reason for the attacks to the Sunna of the anti-Islamists who know the contribution of the Sunna in the formation of Islamic law and the active role of preserving the Islamic law is this feature of the Sunna. Because elimination of the Sunna from Muslim life is the biggest step in the settlement of Islamic law and in falsification of the Quran. In this study, the evidence of the Sunna being one of the two basic principles of Islamic law, contribution of the Sunna in Islamic law methodology, support for the formation of Fiqh cult and the richness of Islamic law will be emphasized. Besides in this study, the danger to be exposed to Islamic law will be noted in case of the elimination of the prophet's Sunna and the wrong ideas they serve will be tried to be refuted by evaluating the claims of those who departs with the slogan of 'just Quran is enough for us'.

Key words: the Sunna, legal value of the Sunna, One of the two main sources of Islamic law: the Sunna.

GİRİŞ

İslâmî İlimlerin oluşmasında en önemli görevi Kur'an üstlenmiştir. Akâid, Kalam, Tefsir, Fıkıh gibi bütün dinî ilimlerin oluşması ve belirli bir ilmî disiplin haline gelmesi Kur'an sayesinde olmuştur. İslam Hukukunun oluşmasında da en etkin rol yine Kur'an'ın olmuştur.

Kur'an'ın ifa ettiği bu görevin çok önemli olmasıyla beraber, hüküm bildiren Kur'an ayetlerinin büyük bir kısmı genel ifadelerle vaz' edilmiş, birçok konuda ayrıntıya girilmemiş ve bazı yerlerde de müphem, müşkil ve müteşâbih ayetler Kur'an'da yer almıştır.

Kur'an'da genel anlam ifade eden ve ayrıntıya girilmeden hüküm koyan ayetler Hz. Peygamber'in sünneti vesilesi ile izah edilmiş, yanlış anlaşılmaya ve hatalı yorum yapılmaya müsait müphem, müşkil ve müteşâbih ayetlerin çoğu sünnet tarafından açıklanmış ve aydınlatılmıştır. Özellikle de namaz, oruç, zekât ve hac gibi İslam Dininin en önemli ibadetleri sayılan dini ritüellerin nasıl yapılacağı, uygulamanın nasıl olacağı sünnet tarafından izah edilmiştir. (İmam Şâfî, El-Ümm, 1961: I, 7)

Belirtilen hususiyetler sünnetin İslam Hukuku açısından ne denli önem arz ettiğini göstermektedir. Sünnetin İslam Hukuku kapsamında icra ettiği bu husûsî görevlerinden el çektirilerek sünnetin yok sayılmasının Müslümanın dini hayatının somut olarak yaşandığı ibadetler alanında da büyük bir yıkıma sebep olacağı aşikârdır. Sünnetten mahrum edilen bir Müslümanın dini yaşantısını nasıl sürdüreceği ve yaptığı ibadetleri nasıl ifâ edeceği bir muammadır. (Kırbaçoğlu, 2001: 175-176)

Bu sebeple sünnetin İslam Hukuk Kültürünün oluşmasında sağladığı katkıların analiz edilmesi önem arz etmektedir. Sünnetin kaynak değeri ve dindeki yeri üzerine yapılmış çok önemli ve başarılı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan her birinde

sünnet farklı boyutlarıyla ele alınarak önemine dikkat çekilmiştir. Yaptığımız bu çalışmanın özünü ise sünnetin fıkıh kültüründe sağladığı katkılar oluşturmaktadır.

1. SÜNNET

1.1. Sünnetin Tanımlanması

Sünnet kelime manası olarak “edinilen yol, izlenen yol ve yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek” (İbn Manzûr, 2003: XIII, 225) anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise Sünnetin birbirinden farklı tanımları yapılmıştır. Bu tanımlamalara baktığımızda farklılığın sebebinin, daha çok sünnetin neleri kapsamına aldığı ve sınırının neresi olduğu ile ilgili bakış açılarından kaynaklanması olarak görebiliriz.

Sünnetin İslam Dininin teşrî kaynaklarından biri olduğu göz önüne alındığında, Hz. Peygamber’in dini öğretme ve beyan etme açısından söylediği, uyguladığı veya onayladığı hususları ihtiva eden her şey sünnet olarak değerlendirilmektedir. (Teftazânî: Tarih Yok: II, 2) Bu tanımlama Hz. Peygamber’in din ile ilgisi olmayan, bir insan olma özelliğinden dolayı meydana gelen ve Müslümanların peygambere tabi olma gerekliliği bulunmayan beşeri hususları dışarıda bırakmaktadır. (Bakkal, 2003: 1-27) Hz. Peygamber’den sadır olan her şeyin, dini beyan sadedinde olsun beşer olması hasebiyle meydana gelen durumlar olsun, sünnet olarak kabul edilmesi daha çok Müslümanların Hz. Peygamber’e olan sadakat ve bağlılıklarından, Ona karşı duydukları derin hürmet ve saygıdan kaynaklanmaktadır.

1.2. Sünnetin Kavî, Fiilî ve Takrîrî Oluşu

Hz. Peygamber, bazen vahyedilen ayetleri beyan sadedinde açıklamalar yapmış, bazen gördüğü bir olay üzerinde değerlendirmeler yapmış, bazen de bir soru üzerine cevaplar vermiştir. Bunun yanında Müslümanlara dinin fonksiyonel olarak nasıl yaşama aktarılacağını göstermek üzere dini ritüelleri bizzat uygulayarak öğretme yoluna gitmiştir. Bununla hem sözlü olarak Müslümanlara dini vecibeleri öğretmiş, hem de dinin gerçek hayattan uzak, hayali şeyler olmadığını bizzat yaşayarak göstermiştir. Bunun yanında bazen de sahabenin uygulamalarına, yaptıkları davranışlarına veya söyledikleri sözlerine tasvip edici yaklaşımlar sergilemiştir.

Buna göre sünnet, Hz. Peygamber’den sadır oluş şekline göre kavî, fiilî ve takrîrî olarak üç kısma ayrılmaktadır. Dinin tebliği ve beyan edilişi ile ilgili sözlerine kavî sünnet tabiri kullanılmış, Kur’an’ın somut olarak hayata uygulanılmasını yansıtan davranışlarına fiilî sünnet denilmiştir. (Âmidî, 2003: I, 226) Hz. Peygamber’in farklı vesilelerle söylemiş olduğu “*Ameller ancak niyetlere göredir. Her bir kimse için ancak niyetinin karşılığı vardır. Kimin hicreti Allah ve Rasûlüne ise onun hicreti Allah ve Rasûlünedir. Kimin hicreti elde edeceği bir dünyalık veya evlenmek istediği bir kadına*

ise onun hicreti de hicret ettiği şeydir” (Buhârî, 2006: Bed’ü'l-Vahy, 1; Müslim, 1998: İmâre, 155; Ebû Dâvûd, 2004: Talâk, 11), “Ramazan hilalini görünce oruç tutunuz. Şevval ayının hilalini görünce iftar ediniz” (Müslim, 1998: Sıyâm, 19, 20; Nesâî, 2001: Sıyâm, 9, 11) gibi sözler kavli sünnete; Hz. Peygamber’in namazı kılma şekli, abdest alırken uyguladığı hususiyetler, hac görevini yerine getirirken gösterdiği hal ve hareketler fiili sünnete örnektir. Sahabeden zuhur eden söz veya fiili bir davranış ise Hz. Peygamber tarafından tasdik edilmiş veya olumlu yaklaştığına dair bir işaret ortaya konulmuş ise buna da takrîrî sünnet denilmiştir. (Zuhaylî, 1985: I, 450)

1.3. Sünnet’in Şer’î Kaynaklar İçerisindeki Yeri (Usûl Açısından)

İslam Hukukunda kulların yapıp ettikleri fiillere ve söyledikleri sözlere bir takım vasıflar yüklenmiştir. Fiil ve sözler kulların yapmaları dinen kesin ve bağlayıcı tarzda emredilen hususlardan ise bunlara farz (Şâ’bân, 2015: 227; Zuhaylî, 1985: 45-46), yasak kapsamında olan şeylerden olup kesin ve bağlayıcı tarzda ise bunlara haram (Zuhaylî, 1985: 71), şartlarına uygun yapılan bir ibadet türü ise bunlara sahih, şartlarına uygun olarak yerine getirilmemiş ise fasit (Apaydın, 1995: DİA, XII, 417) gibi tabirler kullanılmıştır. Bu vasıflandırmalar, İslam Hukuk Metodolojisinde şer’î kaynak olarak tabir edilen Kur’an ve sünnetten elde edilen bilgilere göre yapılmıştır. (Seyyid Bey, 1915: 77)

İslam Hukukunda şer’î kaynak olarak kabul edilen Kur’an, sünnet, icma ve kıyas sıralaması bir derecelendirmeyi de ifade etmektedir. Kulların fiil ve sözlerine bir vasıf yüklenecekse bunun delili ilk sırada yer alan Kur’an’da aranacaktır. Kur’an’da ilgili bir delil tespit edilememiş ve kullardan sadır olan fiil ve sözlere bir vasıf yüklenememiş ise sünnete bakılmaktadır. Problem sünnet tarafından da çözülememiş ise müçtehitlerin görüş birliği anlamına gelen icma veya kıyas ile sonuca bağlanmakta ve çözüme kavuşturulmaktadır. (el-Buhârî, 1997: III, 391)

Bu sıralamanın ilk sırasında Kur’an’ın, ikinci sırayı ise sünnetin almasının en önemli onaylayıcısı Kur’an’ın bizzat kendisidir. Kur’an’ın birçok ayetinde Kur’an’ın Allah tarafından Hz. Peygamber’e vahyedildiği, bu Kitaba iman edilmesi ve tabi olunması emredilmektedir. İlgili ayetlerin çoğunda Allah Teâlâ Hazretlerine ve O’nun gönderdiği peygamberine itaat edilmesi istenmiş, bunun iman için bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah’a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.” (Nisâ: 4/59), “De ki: “Allah’a ve Peygamber’e itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez.” (Âl-i İmrân: 3/32), “Kim de Allah’a ve Peygamberine isyan eder ve O’nun

koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu ebedî kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.” (Nisâ: 4/14) gibi ayetler, Allah’a ve Allah’ın peygamberine itaat etmeyi, aynı zamanda da bir sıralamayı göstermektedir.

Bu ayetlerden elde ettiğimiz sonucu açıklayıcı şekilde bir hadis nakledilmektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber, Muaz b. Cebel’i Yemen’e idareci olarak görevlendirmiş, oraya gönderirken aralarında şu şekilde bir konuşma geçmişti. Hz. Peygamber Muaz b. Cebel’e: “*Sana hüküm vermen gereken bir konuda müracaat ederlerse nasıl hüküm verirsin?*” diye sorunca “*Allah’ın Kitabına göre hüküm veririm*” cevabını almış; “*Şayet orada bulamazsan nasıl hüküm verirsin?*” diye sorduğunda ise “*Allah’ın Rasulünün sünneti ile hüküm veririm*”, “*Orada da bulamazsan ne yaparsın?*” diye sorunca da “*Kendi görüşüme göre hüküm veririm*” cevabını vermiştir. Bunu duyan Allah Rasulü: “*Allah Rasulünün elçisini Allah ve Rasulünün razı olacağı şeye muvaffak kılan Allah’a hamd olsun*” (Ahmet b. Hanbel, 1995: Müsned, V, 230, 236; Ebû Dâvud, 2004: Akdiye, 11; Tirmîzî, 1998: Ahkâm, 3) demiştir.

Bunlar sünnetin şer’î kaynaklar içerisinde bir hüküm kaynağı olduğunu ve Kur’an’dan sonra ikinci sırada yer aldığını göstermektedir. İslam Hukuku da bu sıralamayı göz önünde bulundurmuş ve sünneti Kur’an’dan hemen sonra gelen ikinci kaynak olarak değerlendirerek meselelerin çözümlerini bu düzlemde gerçekleştirmiştir.

1.4. İslam Hukuk Metodolojisinde Sünnet’in Kaynak Kabul Edilmesinin Temel Mesnetleri

İster Kur’an’da detaylandırılmamış konular olsun isterse de Kur’an’da hiç sözü konusu edilmemiş konular olsun birçok fikhî mesele sünnet tarafından şekillendirilmiştir. Kulları ilgilendiren ibadet, alış veriş, evlilik hayatı, sosyal ve ekonomik ilişkiler ve vasiyet gibi konularda Kur’an’ın genel hükümler verdiği bir gerçektir.

Kur’an’da namazla ilgili ayetlere baktığımızda beş vakit namazın Müslüman üzerine farz olduğunu bulabiliriz. Oruç tutmanın ya da zekât vermenin şartlarını taşıyan her bir Müslüman için farz olduğuna delil getirmek de mümkündür. Fakat bu ibadetlerin nasıl, ne şekilde ve hangi vakitlerde ifa edileceği, bu ibadetlerin şartları, rükûnları ve bu ibadetleri ifsat edici şeyleri bulmak mümkün değildir. Aynı şekilde alış veriş hükümleri, evlilik akdinin nasıl gerçekleşeceği, insanlar arası ilişkilerin nasıl tesis edileceği gibi konularda detaylı bilgiler Kur’an’da mevcut değildir. Bütün bu ifade edilen hususlarla ilgili detaylı bilgileri sünnet vesilesiyle elde etmek mümkündür. Bu durum ise bizler için sünnetin İslam Hukukunun şer’î kaynakları içerisinde yer alma zorunluluğuna işaret etmektedir.

Diğer taraftan her bir Müslümanın tereddütsüz bir şekilde iman ettiği Kur'an, Hz. Peygamber'in sünnetinin şer'î bir kaynak olduğuna işaret etmektedir. Burada Kur'an'da yer alan ilgili ayetlere işaret etmekte fayda olacağını düşünüyoruz. Bunun yanında Kur'an'ın hüküm bildiren ayetlerinin çoğunun genel hükümler ifade etmesi ve Hz. Peygamber'in Kur'an'ın tebliğ edici ve tebliğ ettiğini öğretici olarak gönderilmesinin de sünnetin kaynak kabul edilmesinde büyük bir etken olduğunu söylemek mümkündür.

1.4.1. Kur'an Ayetleri

Kur'an'ın birçok ayetinde Hz. Peygamber'e itaat edilmesi Allah Teâlâ'ya itaat ile beraber emredilmiştir. Allah Teâlâ'yı sevmenin işareti olarak Hz. Peygamber'e tabi olma gösterilmiş, Hz. Peygamber'in müminler için örnek olduğu ifade edilmiştir.

“De ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. De ki: “Allah'a ve Peygamber'e itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez.” (Âl'i İmran: 3/31-32)

“Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.” (Nisâ: 4/59)

“Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.” (Nisâ: 4/65)

“Aralarında hüküm vermek için Allah'a (Kur'an'a) ve Resûlüne davet edildiklerinde, mü'minlerin söyleyeceği söz ancak, “işittik ve iman ettik” demeleridir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” (Nûr: 24/51)

“Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.” (Ahzâb: 33/21)

“Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.” (Ahzâb: 33/36)

“Ey iman edenler! Allah'ın ve Peygamberinin önüne geçmeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Ey iman

edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider." (Hucûrat: 49/1-2)

"Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir." (Haşr: 59/7)

Bu ayetler, Allah Teâlâ'ya itaat etmenin yanında Hz. Peygamber'e de itaat etmeyi emreden ayetlerdir. Hz. Peygamber'e itaat ise sadece tebliğ ettiği Kur'an'a tabi olmakla değil; Hz. Peygamber'in Kur'an dışında Müslümanlara öğrettiği hakikatlere uymakla gerçekleşir. Öte yandan Allah ve Rasülünün önüne geçilmemesi, Onun örnek alınması, Allah Rasülünün çekişmeli meselelerde hakem kabul edilerek çözümün Ona bırakılması ve Müslümanlara neyi verdiyse ona sarılmaları, neyden yasakladıysa ondan uzaklaşmalarının emredilmesi sünnetin şer'î bir kaynak olmasının en büyük delilleridir.

1.4.2. Kur'an'da Aydınlatılması Gereken Konular

Hz. Peygamber'in örnekliliği sadece tebliğ ettiği Kur'an'ı almakla gerçekleşebilecek bir olgu değildir. Sadece Kur'an'ın verdiği şeylerde örnek olması Kur'an'ın hakkıyla yaşanmasına da büyük bir engeldir. Çünkü Kur'an'da var olan birçok emir ve yasağın nasıl ve ne şekilde gerçekleşeceği detaylı bir şekilde açıklanmış değildir. (Zuhaylî, 1987: I, 440) Bunun için sünnetin verdiği bilgilere ve detaylara ihtiyaç vardır. Ayrıca Hz. Peygamber'in sünneti Kur'an'ın bir yaşam biçimi olarak uygulanabilirliğinin en büyük ispatıdır. Kur'an'ın verdiği hükümler Hz. Peygamber'in sünneti ile somut olarak yaşanmış ve hayata aktarılmıştır. Sünnet vesilesi ile Kur'an hükümlerinin aslında bir rüya olmadığı, bir insan tarafından hayata aktarılmasının mümkün olduğu inanmak ve kabul etmek isteyenlere gösterilmiş olmaktadır.

Kur'an'ın verdiği hükümleri incelediğimizde birkaç konu haricinde detaylı bilgi verilmediğini görebiliriz. Örneğin miras konusunda Kur'an'da ayrıntılı bilgi bulmak mümkündür. Fakat genel itibarıyla verilen hükümlerin, emredilen veya nehyedilen hususların detaylarını bulmak ve verilen bilgilerle yetinmek mümkün değildir. Sünneti dışarıda bırakmak ve İslam Hukukunda yer vermek istemeyen bir anlayışla hareket edildiğinde, dini hükümleri yerine getirmekle mükellef olan Müslümanların görevlerini hakkıyla ifa etmeleri içinden çıkılmaz bir hal alır. Örneğin *"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı."* (Bakara: 2/183) ayetiyle oruç tutmak Müslümanlara farz kılınmış ve mükellefler bu ibadeti yerine getirmekle sorumlu tutulmuşlardır. Ancak orucun hangi hallerde bozulacağı, kimlerin oruç tutmaktan muaf olduğu, oruca ne zaman başlanıp ne zaman bırakılacağı, hangi hallerde kaza veya keffâret gerekeceği açıklanmamıştır.

Yine “*Namazı kılın, zekâtı verin. Rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin.*” (Bakara: 2/43) “*Yolculuğuna gücü yetenlerin hacetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.*” (Âl-i İmran: 3/97) “*Güneşin zevalinden (öğle vaktinde Batı’ya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir*” (İsrâ: 17/78) ayetlerinde Müslümanlara namazın farz olduğu, hac yapmanın Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkı olarak farz kılındığı, zekâtın verilmesi gibi sorumluluklar yüklenmiştir. Fakat bunların hiç birisinde detaya girilmemiştir. (İmam Şâfiî, 1961: I, 24-25) Örneğin beş vakit farz namazın kaç rekât olduğu, namazın vakitlerinin sınırları, hangi rekâtta ne okunacağı, namazın şekil ve vasıfları, zekâtın hangi mallardan hangi miktarda verileceği, zekât vermek için zenginlik ölçüsünün ne olduğu, hac ibadetinin nasıl yapılacağı gibi detaylı bilgilerin hiç birisi Kur’an’da verilmiş değildir. (İmam Şâfiî, er-Risâle, Tarih yok: 21-22) Bu sebeple sünnetin aydınlatıcı görevini icra etmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Hz. Peygambere itaat etmeyi ve onu örnek almayı emreden ayetlerin de göz önüne alınarak mesele değerlendirilmeye alındığında Hz. Peygamber’in sünnetine büyük bir ihtiyacın olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira Hz. Peygamber, Kur’an’ı sadece tebliğ etmekle kalmamış, Kur’an’ı hem yaşamış, hem de kulların mükellefiyet alanlarına giren konularda onlara detaylı bilgiler vermiştir. Sünnetin icra ettiği bu görevi yok saymak Kur’an’ın genel tarzda vermiş olduğu emirlerin yaşanılmaz bir duruma gelmesine sebep olacaktır. Bu durumun Kur’an’ın tahrifine kadar uzanan bir yolun açılmasına sebep olacağı aşikârdır.

1.4.3. Zorunluluk

Yüce Allah, Hz. Peygamber’i sadece vahyi nakleden bir peygamber olarak görevlendirmemiştir. O, hem vahyin nakledicisi hem de öğreticisi ve uygulayıcısıdır. Bu sebepledir ki Hz. Peygamber hadislerinde “*Beni nasıl namaz kılar görüyorsanız namazlarınızı o şekilde kılınız*” (Buhârî, 2006: Salât, 36), “*Hac menâsiklerini (hacda yapılması gereken amelleri) benden alınız*” (Müslim, 1998: Hac, 310; Ebû Dâvûd, 2004: Menâsik, 77) buyurmuştur.

Kur’an-ı Kerim’de “*De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir*” (Âl-i İmran: 3/31) buyrulur Hz. Peygamber’in tebliğ görevi yanında kendisine tabi olunacak bir peygamber olduğu da vurgulanmıştır. Bir Peygamber’in Allah’tan aldığı vahyi sadece tebliğ etmesi ve kendisinin tebliğ ettiği şeyleri uygulamalı şekilde göstermeyerek öğreticilik vasfını taşıması düşünülemez. Bütün Peygamberler tebliğ ettiği şeyleri önce kendisi uygulamış, uyguladığı şeyleri etrafındaki insanlara öğretmiştir. Tebliğ edileni tebliğ edenden ayırmak ve birbirinden bağımsız düşünmek

vakiya terstir. Bu durumda Hz. Peygamber'in sünneti okunan vahyin bizzat yaşanılması, hayata geçirilmesi demektir. Elbette ki Hz. Peygamber'in Kur'an'da herkesin anlayamayacağı yerleri açıklayıcı rol üstlenmesi, izah edilmeye ihtiyaç hâsıl olan emir ve yasakları izah etmesi sünnetin de vahiy ürünü olduğunu, yapılan izahların ve öğretmek için yapılan uygulamaların Allah tarafından kontrol edildiğini göstermektedir. (Bakkal, 2003: 1-27) Bu ise Hz. Peygamber'in sadece nakledici bir görev icra etmediğini, aksine sünnetin dahi bir vahiy ürünü olduğunu gösterir. Bu durum sünnetin teşri'de kaynak olduğu gerçeğini beraberinde getirmektedir.

Burada Hz. Peygamber'in sünnetinin bir vahiy ürünü olmasının bir zorunluluk olduğunu söylemek istiyoruz. Hz. Peygamber'in nakledici bir görevi olduğunu, başka bir görevinin olmadığını iddia etmek Kur'an'da yer alan birçok hükmün fiilen yaşanmasını zorlaştırmak hatta imkânsız hale getirmek demektir. Çünkü İslam Hukukunun birçok meselesi sünnet vesilesi çözüme kavuşturulmuş, Hz. Peygamber'in uygulayarak öğretmesi vesilesi ile uygulanabilir hale gelmiştir.

1.5. Sünnet'in Kur'an Karşısında Konumu

İslam Hukuk Metodolojisinde Sünnet'in Kur'an'dan sonra gelen teşri kaynağı olduğu konusunda müçtehitler ittifak halindedir. (Debbûsî, 2001: 22) Sünnet'in Kur'an karşısındaki bu durumunu hem ayetlerden hem de vakıanın kendisinden anlamak mümkündür. Çünkü Hz. Peygamber'in sünneti Kur'an'ı açıklamak ve te'kit etmek üzere meydana gelmiştir. Açıklanan, beyan edilen ve te'kit edilen şey ise açıklayıcı ve te'kit edici durumdaki şeyden daha öncelikli gelmesi gerekir. Bunun ötesinde Kur'an'ın sübutu kat'îdir. Sünnet'in sübutu ise mütevatir hadisleri dışarıda bırakırsak genel itibariyle zannîdir. (Zuhaylî, 1985: I, 460) Sübutu kat'î olan Kur'an'ın, sübutu zannî olan sünnetten daha öncelikli gelmesi gerekir.

Sünnetin ikinci sırada gelen teşri kaynağı olduğu durumu tespit edildikten sonra geriye değinilmesi gereken bir mesele kalmaktadır. Öyleyse sünnetin Kur'an karşısında konumu nedir? Burada bu sorunun cevabına yanıt aranacak ve sünnetin icra ettiği görevler üzerinde durulacaktır.

Sünnetin Kur'an'ı açıklayıcı, tatbik edici ve Kur'an'ın sustuğu yerlerde veya genel çerçeve çizip detayına inmediği konularda bilgi verici özelliği bulunduğu işaret edilmişti. İşaret edilen sünnetin bu görevlerine müstakil başlıklar halinde kısaca temas etmenin yerinde olacağını düşünüyoruz. Bu başlıklar altında incelenen sünnetin icra ettiği görevler aynı zamanda sünnetin İslam Hukukunun oluşmasında sunduğu katkılara da işaret etmektedir.

1.5.1. Sünnet'in, Hükümleri Pekiştirici ve Sağlamaştırıcı Özelliği

Sünnet, kaynağı Kur'an olan hükümlerin pekişmesine, istikrara kavuşmasına ve tekit edilmesine yardımcı olmuştur. Kur'an tarafından verilen hükümler, sünnet tarafından desteklenince daha da sağlam bir yapıya kavuşmuştur.

Örneğin Kur'an'da "*Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin. Kendiniz için her ne iyilik işlemiş olursanız, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür*" (Bakara: 2/110) ayeti ve benzeri ayetlerle namaz kılmak ve zekât vermek müminler üzerine farz kılınmıştır. Bu, Kur'an'da verilen bir hükümdür ve mükellef olanların namaz kılmaları ve zekât vermeleri gerektiği hükmü verilmiştir. Yine Kur'an'da "*Yolculuğuna gücü yetenlerin hacetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır.)*" (Âl-i İmran: 3/97) ayetiyle mükellefin ömründe bir defa hac görevini ifa etmesinin Allah'ın kullarına farz kıldığı bir ibadet olduğu vurgulanmıştır. Oruç ile ilgili ise "*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı*" (Bakara: 2/183) buyrulurak orucun müminlere farz kılındığı belirtilmiştir.

Hz. Peygamber ise hadislerinde "*Yüce Allah beş vakit namazı kullarına farz kılmuştur. Kim güzel bir şekilde abdestini alır, namazını vakti içerisinde kılar, rükûunu, secdesini, tam yaparak huşu içerisinde namazını kılar, Allah katında o kişinin başlanacağına dair verilmiş bir söz vardır...*" (Ebû Dâvûd, 2004: Salât, 9) buyurmuştur. Bu hadis Kur'an'da verilen namaz kılma hükmünü pekiştirici ve tekit edici bir görev üstlenmektedir. Hz. Peygamber'in başka bir hadislerinde ise "*İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek, Kâbe'yi hacetmek ve Ramazan orucunu tutmak*" (Müslim, 1998: İman, 21) buyrulmuştur. Bu hadis ve Hz. Peygamber'in namaz kılma, oruç tutma, zekât verme ve hac yapma gibi ibadetleri uygulamalarına dair sünnetleri de yukarıda verilen Kur'an hükümlerini tekit edici ve güçlendirici bir görev üstlenmiştir.

Sünnetin icra ettiği Kur'an hükümlerini pekiştirme ve te'kit etme görevi, sadece bunlarla sınırlı değildir. Adaletli olma (Buhârî, 2006: Ezân, 36; Nesâî, 2001: Âdâbü'l-Kudât, 1), doğruluk ve sadâkat (Müslim, 1998: Birr, 105), anne ve babaya güzel davranma (Buhârî, 2006: Edeb, 2), iyilik ve ihsanda bulunma (Tirmizî, 1998: Birr, 63), yetimlere güzel davranma (İbn Mâce, 1998: Edeb, 6), içki ve kumar gibi zararlı şeylerden sakınma (Ebû Dâvûd, 2004: Eşribe, 5), Hırsızlık ve rüşvet alıp vermektan kaçınma (Tirmizî, 1998: Diyât, 21; Ebû Dâvûd, 2004: Büyû', 82), haksız yere cana kıymaktan uzak durma (Müslim, 1998: Birr, 32; Buhârî, 2006: Vesâyâ, 23) gibi ahlaka

dair birçok güzel davranış, Kur'an'da hüküm olarak bildirilmiş, bu hükümler sünnet tarafından desteklenmiştir. Benzer şekilde evlilik hukuku, miras, vasiyet, ekonomik ve sosyal hayata dair birçok Kur'an hükmü yine sünnet tarafından desteklenmiş, izah edilmesi gereken yerler izah edilerek pekiştirilmiştir. Bütün bunlar Hz. Peygamber'in sünnetinin Kur'an'ı destekleyen ikinci bir teşrî kaynak olduğunu ve sünnetin aslında bir vahiy ürünü olduğunu göstermektedir. Bu vesile ile sünnet, Kur'an hükümlerini pekiştirici bir görev icra ederken diğer taraftan İslam Hukukunun oluşmasında da büyük bir katkı sağlamıştır.

1.5.2. Sünnet'in Kur'an Hükümlerini Açıklayıcı Özelliği

Daha önce de belirtildiği gibi ister ibadet isterse de dini ilgilendiren diğer alanlarda Kur'an hükümlerinin çoğu genel tarzda vaz' edilmiştir. Kur'an vermiş olduğu birçok hükümde genel çerçeve ve sınırlar çizmiş içinin doldurulması konusunda da hem sünnete hem de müçtehitlere söz hakkı tanımıştır. Böyle olmasının sebebi İslam Hukukunun bütün çağlara ve her insan tabiatına uygun bir şekilde vaz' edilmesine imkân vermek şeklinde yorumlanmaya müsaittir. Evrensel bir nitelik taşıdığı iddiasıyla yola çıkan bir hukuk sisteminde bu düşüncenin olması gayet normal karşılanmalıdır.

Sünnet, bu çerçevede açıklanmaya ihtiyacı olan ve yanlış anlama ve yorumlanmaya müsait olan Kur'an hükümlerini tebyîn edici bir görev icra etmiştir. Bilindiği gibi Kur'an'da mücmel, müphem, müteşâbih gibi anlamı kapalı olan yerler bulunmaktadır. Hem bu şekilde gelen ayetler sünnet tarafından izah edilmiş hem de âmm veya mutlak tarzda verilen hükümler sünnet tarafından tahsîs ve takyîd edilmiştir. (İmam Şâfî, Er-Risâle, Tarih yok: 79)

Örneğin Nisâ Suresinde evlenilmesi haram olan kimseler sayılmış (Nisâ: 4/23) daha sonra ise *“Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı”* (Nisâ: 4/24) buyrulmuş sayılanlar dışında kalanlarla evlenmenin helal olduğu hükmü konulmuştur. Evlenilmesi haram olanlar arasında eşinin halası ve teyzesi, eşinin erkek ve kız kardeşinin kızları sayılmamıştır. Hz. Peygamber ise *“Bir kadın halası, teyzesi, erkek ve kız kardeşlerinin kızlarıyla aynı anda nikâhlanmaz”* (Buhârî, 2006: Nikâh, 28) buyurarak ayetin âmm şeklinde gelen hükmünü tahsîs etmiştir. Sünnetin bu fonksiyonu Kur'an hükümlerinin âmmını tahsîs olarak tanımlanmıştır.

Benzer şekilde *“De ki: “Bana vahyolunan Kur'an'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti -ki o şüphesiz necistir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka, haram kılınmış bir şey bulamıyorum”* (En'âm: 6/145) ayetiyle leş, akmış kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların haram olduğu hükmü konulmuştur. Bu hüküm bu dört şey haricinde yer

alan şeylerin helal olmasını gerektirmektedir. Ancak Hz. Peygamber yırtıcı ve parçalayıcı dişleri ve pençeleri olan hayvan ve kuşların etinin yenilmesini yasaklamıştır. (Buhârî, 2006: Sayd, 28; Ebû Dâvûd, 2004: Et'ime, 32) Ayette verilen genel hüküm sünnet tarafından tahsis edilmiş ve sünnet açıklayıcı bir görev icra etmiştir.

Yine Kur'an'da "*Allah, size, çocuklarınızın (ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder*" (Nisâ: 4/11) ayeti ile herhangi bir sınır koymaksızın miras paylaşımında erkeğe iki pay, kadına ise bir pay verilmesi hükmü konulmuştur. Erkek ve kadının taşıdığı vasıflar dikkate alınmaksızın genel bir hüküm vardır. Ancak Hz. Peygamber "*Katil, mirastan herhangi bir şey alamaz*" (Tirmizî, 1998: Ferâiz, 17; İbn Mâce, 1998: Ferâiz, 8) hükmünü koyarak anne ve babasını öldüren kişinin mirastan mahrum edilmesi hükmünü getirmiştir. Bu durumda ayetin koyduğu genel hüküm sünnet tarafından tahsise uğramıştır.

Sünnetin Kur'an açısından farklı bir görevi de mutlak olarak vaz' edilen Kur'an hükümlerini takyîd etmesi yani belirli bir sınır çizmesidir. Örneğin Kur'an'da hırsızlık yapan kişilere verilecek hususunda "*Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir*" (Mâide: 5/38) ayetiyle ellerinin kesilmesi hükmü verilmiştir. Ancak ellerin nereden kesileceği ve çalınan malın değerinin ne kadar olması gerektiği hususunda bir bilgi verilmemiştir. Hüküm mutlak tarzda verilmiştir. (İmam Şâfiî: Er-Risâle, Tarih yok: 67; İmam Şâfiî, El-Ümm, 1991: I, 36-37) Ancak Hz. Peygamber hırsızlık yapan bir kimsenin elinin bilekten kesilmesi gerektiğini açıklamıştır. (Buhârî, 2006: Hudûd, 14; Müslim, 1998: Hudûd, 1; Ebû Dâvûd, 2004: Hudûd, 12) Bu durumda sünnet, mutlak tarzda gelen elin kesilmesi emrine bir sınır çizmekte ve yanlış anlama ve yorumlanmanın da önüne geçmektedir.

İslam Hukukçuları, Şafiî mezhebini dışarıda bırakılırsa sünnetin Kur'an'ın koyduğu hükümleri nesh edici özelliğinin de bulunduğunu kabul etmektedirler. Şafiîlerden sünnetin bu özelliğini kabul etmeyenler, Kur'an ayetinin sadece Kur'an ayeti ile nesh edilebileceğini, sünnetin ise bu nesh olayını haber verebileceğini söylerler. Sünnetin Kur'an ayetini nesh edebileceğini söyleyen cumhur ise bu iddialarına şu nesh olayını delil getirirler. Kur'an'da "*Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması -Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı*" (Bakara: 2/180) ayetiyle ana, baba ve yakın akrabaya mirastan belli bir payın vasiyet edilmesi emredilmiştir. Ancak bu emir sünnet tarafından nesh edilmiştir. Hz. Peygamber "*Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. (Dolayısıyla) Varis için vasiyet yoktur*" (Nesâî, 2001: Vesâyâ, 5) hadisiyle anne, baba ve akrabaya vasiyet yapılamayacağı hükmünü koymuştur. Bu da gösteriyor ki sünnet, Kur'an hükümlerini

açıklama, tahsis ve takyîd etme görevleri yanında nesh etme görevi de üstlenmektedir. Bu durum sünnetin İslam Hukukunun gelişmesine ve geniş bir yelpazede söz sahibi olmasına büyük bir katkı sağlamıştır.

1.5.3. Sünnet'in, Kur'an'ın Hüküm Koymadığı Yerlerde Hüküm Koyma Özelliği

Kur'an getirdiği hükümlerle İslam Hukukunun çerçevesini çizmiş, hükümlerin hangi temeller üzerine kurulması gerektiği konusunda temel dinamikler belirlemiştir. Ancak birçok hükmün detayında susmuş, bazılarında ise hiç temas etmemiştir. Sünnet, Kur'an'ın hüküm koymadığı veya detaya inmediği hususlarda belirleyici rol üstlenmiş ve hükümler ortaya koymuştur. (İmam Şâfiî, El-Ümm, 1991: I, 41)

Örneğin erkeklerin ipek elbise giymeleri ve altın yüzük kullanmaları sünnet tarafından yasaklanmıştır. Bu konuda Kur'an'da herhangi bir hüküm yoktur. Ancak sünnet ipek elbise ile altın yüzüğü erkeklere haram kılmıştır (Ebu Dâvûd, 2004: Libâs, 4, 9, 11). Ramazan bayramında verilmesi vacip kabul edilen fitre, yatsı namazından sonra kılınması vacip görülen vitir namazı, alış veriş türünden olan selem ve sipariş akitleri, havale, kefâlet, yine alış verilerle ilgili muhayyerlikler gibi konular sünnet tarafından resmedilmiş konulardır. Kur'an'da bu konulara temas edilmemiştir. Bu konuların şartları, rükûnları, şekil ve evsafi sünnet tarafından belirlenmiştir.

1.6. Sünnet'in İslam Hukukunda Belirlediği Temel Kaideler

İslam Hukuk Kültürünün temel esaslarını Kur'an belirlemiştir. Kur'an, İslam Dininin farklı disiplinlerini ilgilendiren konularda temel dinamikleri belirlemiş, sınırları çizmiş ve müminlerin rahat hareket edebileceği, zorluk yaşamadan dini hayatlarını ikame edebilecekleri geniş bir alan tesis etmiştir. Bütün dini ilimler, geliştirdikleri prensipleri, kullandıkları dili, ileri sürdükleri fikir ve tezlerini Kur'an'a dayandırma yoluna gitmişler bunu bir zorunluluk olarak kabullenmişlerdir.

Kur'an, bütün dini ilimlerin yaslandıkları bir takım genel prensipler ortaya koymuştur. İslam Hukuku da bu prensipler çerçevesinde şekillenmiştir. Söz gelimi “*Dinde zorlama yoktur ...*” (Bakara: 2/256) ayeti iman etmede gönüllü olmanın esas olduğunu belirtirken “*Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez*” (Bakara: 2/185) ve “*Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar*” (Bakara: 2/286) ayeti kolaylaştırıcı bir yol izlemenin gerektiğine vurgu yapar. Yine “*Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin ...*” (Mâide: 5/1) ayeti ile her türlü akitte sözlerin yerine getirilmesi gerektiğine vurgu yapılırken; “*İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever*” (Âl-i İmran: 3/159) ayetiyle de istişare etmekle ilgili genel bir

prensip ortaya koyar. “*Herkes günahı yalnız kendi aleyhine kazanır. Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez*” (En’âm: 6/164) ayeti ise herkesin kazandığı amelin kendisine ait olduğu ve hiçbir suçsuzun suçlu olan kişinin cezasını çekmeyeceği konusunda temel bir esas ortaya koyar.

Kur’an nasıl bu şekilde genel prensipler ortaya koyarak İslam Hukuk Kültürünün oluşmasında katkı sağlayacak temel esaslar belirlemişse aynı durumun sünnette de var olduğunu görebiliriz. Kur’an’da sarhoş edici özelliği bulunan şarap içmek haram kılınmıştır. Hz. Peygamber “*Her sarhoş edici şey haramdır*” (Müslim: Eşribe, 7) hadisiyle hem Kur’an’ın vermiş olduğu hükmün alanını genişletmiş hem de sarhoş ediciler hakkında temel bir esas ortaya koymuştur. Buna göre ismi konulmuş ya da konulmamış olsun, günümüze kadar üretilmiş olsun veya daha sonraki asırlarda üretilecek olsun, söz konusu olan şey, insanı sarhoş eden ve aklına ziyan getiren bir özellik taşıyorsa bu hadisin koyduğu genel prensip çerçevesinde haram hükmünü alır.

Hz. Peygamber bir hadislerinde “*Müslümanlar şartları üzeredir. Helali haram veya haramı helal yapan şart müstesna*” (Buhârî, 2006: İcâre, 14; Ebû Dâvûd, 2004: Kaza, 12) buyurmuştur. Bu hadis fıkhîta genel bir kaidenin oluşmasını sağlamıştır. Müslümanlar, yaptıkları akitlerde, alışverişlerde ve benzeri konularda Kur’an ve sünnetin koyduğu temel esaslarla çelişmemek şartıyla kendi aralarında şartlar oluşturabilirler. Tâ’lî şart denilen ve taraflarca belirlenen bu şartlara uymakla mükelleftirler. Buna göre Kur’an ve sünnetin kabul edebileceği nitelikteki her şart akitlerin bütününde geçerli olmaktadır. Ancak ileri sürülen şart Kur’an’a ve sünnete muhalif ise bu şart hiçbir sözleşmede geçerli olmamaktadır. Hz. Peygamber “*Allah’ın Kitabına muhalif olan her şart batıldır*” (Buhârî, 2006: Mükâtebe, 50) hadisiyle de farklı bir genel prensip ortaya koymuştur.

Hz. Peygamber’den rivayet edilen “*Ameller niyetlere göredir...*” (Buhârî, 2006: Bed’ü’l-Vahy, 1; Müslim, 1998: İmâre, 155) hadisi “*İşler, maksatlara göredir*”, “*Akitlerde itibar maksada ve manaya göredir, lafızlara ve kelimenin yapısına göre değildir*” şeklinde fikhî kaidelerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Birçok fikhî meselenin bu kaideden istifade edilerek çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. (Ali Haydar, 1912: 25-47; Zerkâ, 1989: 47-76)

“*Zarara uğratmak ve zarara zararlarla mukabele etmek yoktur*” (İbn Mâce, 1998: Ahkâm, 17) hadisi de İslam Hukukunda temel prensip belirlemiştir. Herhangi bir kimsenin başkasına can, mal, namus, şeref ve haysiyet gibi konularda zarar verme hakkı olmadığı gibi, zarara uğrayan bir kimsenin başkasını zarara uğratarak kendi zararını telafi etme hakkı da yoktur.

“Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin” (Buhârî, 2006: İlim, 11) hadisi ise dini ilgilendiren her konuda kolaylaştırma ilkesiyle hareket edilmesini emreder. İbadetlerde, alışverişlerde, evlilik hayatında, insanlar arasında vuku bulan her hususta kolaylaştırmanın bir prensip olması gerektiğine işaret eder. Hz. Peygamber’in, ayakta namaz kılmaya gücü yetmeyenler için oturarak veya yan üzerine yatarak kılma yolunu göstermesini (Buhârî, 2006: Taksîr, 19; Tirmizî, 1998: Mevâkîf, 157; Ebû Dâvud, 2004: Salât, 175), hac görevini yerine getirme konusunda evladın babası yerine hac yapabileceğine işaret etmesini (Buhârî, 2006: Hac, 1; Müslim, 1998: Hac, 407), evlilik ile ilgili olarak kolaylık sağlama yolunu göstermesini (Ebu Dâvûd, 2004: Nikâh, 591) ve bu yöndeki uygulamalarını Hz. Peygamber’in koyduğu kolaylaştırma ilkesinin tezahürleri olarak görmek mümkündür.

Hz. Peygamber’in sünnetinden elde edilen temel prensipler bunlarla sınırlı değildir. İslam Hukuk Kültürünün oluşmasında ve bu kültürün hayatın bütün alanlarını kapsayacak düzeyde olmasında sünnetin büyük bir katkısı vardır. Sünnet hem Kur’an’da var olan hükümleri tekit etmiş hem de Kur’an’ın hüküm koymadığı birçok konuda hükümler vaz’ etmiştir. Bunun ötesinde hukukun oluşmasında temel esaslar ortaya koyarak İslam Ümmetinin hangi dinamikler çerçevesinde hareket edeceklerine de ışık tutmuştur. Sünnetin İslam Hukuk Kültüründe üstlendiği ve ifa ettiği görev zannedildiğinden daha da geniştir.

Söz gelimi İslam Hukukunda fer’î kaynaklar arasında yer alan ve Hanefî mezhebi tarafından birçok fikhî meselenin çözümünde kullanılan istihsân delilinin meydana gelmesinde ve bir delil olarak ortaya çıkmasında sünnetin rolü büyük olmuştur. Örneğin Hz. Peygamber bir hadisinde “*Yanında olmayan malı satma*” (Tirmizî, 1998: Büyû’, 19; Ebû Dâvûd, 2004: Büyû’, 68; Nesâî, 2001: Büyû’, 60) buyurarak mevcut olmayan malın satışını yasaklarken, diğer taraftan olmayan malı satmak manasına gelen selem akdine belirli şartlar çerçevesinde izin vermiştir. (Buhârî, 2006: Selem, 1, 2, 7; Müslim, 1998: Müsâkât, 128)

Benzer şekilde unutarak yiyip içen bir kimsenin orucun bozulmadığı yönünde Hz. Peygamber, “*Oruçlu olduğunu unuttur, yer ve içerse, orucunu tamamlasın. Çünkü onu Allah yedirmiş ve içirmiştir*” (Müslim, 1998: Sıyam, 171) buyurarak yeme ve içme ile orucun rüknü olan imsak bozulduğu halde oruca devam emrini vermiştir. (İmam İmam Şâfiî: El-Ümm, 1991: I, 25) Sunmuş olduğumuz bu iki örnek sünnetin İslam hukukunda fer’î kaynaklardan biri olarak yerini almış olan istihsân delilinin oluşmasında katkısının olduğuna işaret etmektedir.

2. KUR'AN BİZE YETER SLOGANIYLA HAREKET EDENLERİN DAYANDIĞI TEMEL DELİLLERE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Farklı asırlarda ve İslam Ülkelerinde zaman zaman sünnetin bir teşri kaynağı olmadığı, Müslümanların Kur'an dışında başka bir kaynağa ihtiyacı olmadığı yönünde iddialar iddialar öne sürülmektedir. Bu günde aynı fikirde olanların ve bu fikri yaygınlaştırmak isteyenlerin varlığına şahit olabiliyoruz. Sünnetin kaynak olmadığını iddia edenlerin bu söylemlerinden nasıl bir hedefe ulaşmak istedikleri ve kimlerin arzu ve istekleri doğrultusunda hareket ettikleri üzerinde zaman zaman yapılan farklı yorumlarla karşılaşmak mümkündür.

Hem Kur'an'da yer alan ayetler hem de Hz. Peygamber döneminde yaşamış ve O'nun sahabesi olma şerefine nail olmuş ilk Müslümanların sünnet ile ilgili yaklaşımları sünnetin delil olduğu hususunda tereddüt bırakmamaktadır. Öte yandan yaklaşık bin beş yüz yıllık İslam Hukuk Kültürü de sünnet ile herhangi bir problem yaşamamış, oluşturulan fıkıh kültüründe sünnete yer verilmiştir. Bu duruma rağmen bazı çevrelerde Kur'an'dan olan bazı ayetler delil gösterilerek sünnetin kaynak olması hususunda şüphe ve tereddütler meydana getirme çabası içine girenler olmaktadır. Burada "Kur'an bize yeter, sünnete ihtiyaç yoktur" sloganıyla hareket edenlerin delilleri üzerinde değerlendirmelere yer verilecek ve sünnetin ortadan kaldırıldığı bir İslam Hukuk Kültürünün maruz kalabileceği tehlikelere dikkat çekilecektir.

2.1. Sünnetin Teşri Kaynağı Olduğunu Reddedenlerin Delilleri

Sünnetin kaynak olduğunu reddedenler, iddialarını güçlü kılabilmek ve ikna edici kuvvetini artırabilmek için delillerini Kur'an'dan elde etmeye çalışmışlardır. İddialarının temelinde En'âm Suresinin 38. Ayetinde yer alan "... *Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık ...*" (En'âm: 6/38) ve Nahl Suresinin 89. Ayetinde yer alan "... *Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik*" (Nahl: 16/89) ayetleri vardır.

Bu ayetlerin zahirine bakıldığı zaman Allah Teâlâ'nın her şeyi Kur'an'da açıkladığı, her konuda bilgi verdiği ve kulların ihtiyacı olan her bilginin Kur'an'da mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Sünnetin kaynak olmadığını ve sünnetin getirdiği hükümlere ve öğretilerine ihtiyacın bulunmadığını iddia edenler, aksini düşünenin Kur'an'da eksiklik ve yetersizlik bulunduğu iddiasıyla eş değer olduğunu kabul etmek anlamına geleceğini savunurlar. (Bakkal, 2003: 1-27)

Bu ayetleri değerlendirirken iki farklı noktadan yaklaşmanın doğru olacağı kanaatindeyiz. Birinci nokta, ayetlerin siyak ve sibakının göz önünde bulundurulması

değerlendirilmesi gerekliliğidir. İkinci nokta ise Kur'an'da gerçekten her şey hakkında bilgi var mıdır? meselesidir.

Yukarıda verilen ayetlerden birincisindeki durum siyak sibâk ile ilgilidir. Bu ayette, Kitap'ta hiçbir şeyin eksik bırakılmadığına vurgu yapılır. Burada bahsedilen Kitap'tan kastın ne olduğunu doğru okuyabilmek için ayetin öncesi ile beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayetin öncesinde “*Yeryüzünde gezen her türlü canlı ve (gökte) iki kanadıyla uçan her tür kuş, sizin gibi birer topluluktan başka bir şey değildir. Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık ...*” (En'âm, 6/38) ifadesi vardır. Yeryüzünde dolaşan her canlı ve gökte uçan her kuştan bahsedilmektedir. Bu da gösteriyor ki burada geçen Kitap kelimesinden kastedilen Kur'an değil, levh-i mahfuzdur. Ayet bu anlama yorumlandığında Allah Teâlâ'nın levh-i mahfuzda her konuda bilgi yerleştirdiğine ve Allah'ın bilgisi ve ilmi dışında kâinatta hiçbir şeyin olmadığına işaret etmektedir.

İkinci ayete baktığımız da ise Kur'an'da gerçekten her şey hakkında kulların dünyevî ve uhrevî ihtiyaçlarını giderecek derecede bilgi verilip verilmediği ile ilgili olduğunu görürüz. İkinci ayetin “... *Sana bu kitabı; her şey için bir açıklama, doğru yolu gösteren bir rehber, bir rahmet ve Müslümanlar için bir müjde olarak indirdik*” (Nahl, 16/89) ifadesinde yer alan Kitap kelimesinin Kur'an olduğu açıktır. Fakat Kur'an'ın hem dünyevî meselelerde hem de kulların ahiretini ilgilendiren ibadet ve muamelât konularında ihtiyacı giderecek derecede geniş ve detaylı bilgi vermediği de bir gerçektir.

Örneğin Allah Teâlâ'nın bir emri olan beş vakit namazın nasıl edileceği, kullarına farz kıldığı oruç, zekât ve hac ibadetlerinin nasıl ifa edileceği ile ilgili bilgiler Kur'an'da mevcut değildir. Savaş ve barışta Müslümanların nasıl hareket edeceği, adalet, doğruluk, ahlaklı olmak, doğru sözlü olmak gibi ahlaka dair esaslar, sosyal ve ekonomik meselelerin çözümleri gibi birçok mesele Kur'an'da ana hatlarıyla verilmişken detayları ve nasıl ifa edilecekleri konusunda kulları tatmin edecek ve başka bir şeye ihtiyaç bırakmayacak bilgiler mevcut değildir. Bu durum gösteriyor ki Hz. Peygamber'in sünneti, Kur'an'dan sonra gelen ikinci kaynaktır. Sünnetin devre dışı bırakılması ve sünnete söz hakkı tanınmaması, İslam Hukukunun tahrif edilmesinin ayak sesleri olarak değerlendirilmesini zorunlu hale getirmektedir.

Konu ile ilgili olarak İbn Mes'ûd'dan gelen bir rivayet aktarılmaktadır. İbn Mes'ûd, “*Güzelleşmek (estetik) için dövme yapan ve yaptıran kadınlara, kaşlarından (yüzünden tüy) yolan ve yolduranlara, dişlerini seyreltip inceltenlere, böylece Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlere Allah lânet etmiştir*” (Buhârî, 2006: Tefsir 4, Libas 82, 83; İbn Mâce, 1998: Nikâh 52) hadisini nakledince Benî Esed kabilesinden Ümmü Yâkup

künyeli bir kadının kulağına gider. Ümmü Yâkup hemen hadisi rivayet eden İbn Mes'ûd'a gelerek şöyle der: *“Ne o senden kulağıma gelen söz! Sen, güzellik için Allah'ın yarattığını değiştirip dövme yapanlara-yaptıranlara, kaşından-yüzünden kıl yolana-yolduranlara, dişlerini törpüleyenlere lânet etmişsin.”* İbn Mes'ûd da *“Rasûlullah'ın lânet ettiklerine ben neden lânet etmeyecekmişim! Hem bu Allah'ın Kitabı'nda vardır”* cevabını verir. Kadın, *“Yemin olsun, ben Mushaf'ın iki kapağı arasındakileri okudum; ama bunu bulamadım”* deyince, İbn Mes'ûd, *“Hakikaten onu okudunsa, mutlaka bulmuşundur. Allah ‘‘Rasûlullah size ne verdiyse onu alın, sizi neden nehyetti ise ondan da hemen sakının”* (Haşr: 59/7) buyurmuştur” karşılığını vermiştir. (Müslim, 1998: Libas 33)

İbn Mes'ûd ve Ümmü Yakûb arasında geçen bu diyalog, yukarıda ilgili ayetlerin doğru değerlendirilmesine ve yorumlanmasına da önemli bir katkı sağlamaktadır. Kitapta her şeyin açıklanması aslında Hz. Peygamber'in sünnetini de kapsamına almaktadır. Dinde Kur'an ve sünnet vesilesi ile hiçbir şey eksik bırakılmamıştır. Kullanın dünyevî ve uhrevî ihtiyaçlarına cevap verecek her şey Kur'an ve sünnet tarafından sağlanmıştır.

Sünnetin kaynak olduğunu reddedenler ikinci olarak ise sünnetin muhafaza altına alınmadığı tezini ileri sürerler. Onlara göre Allah Teâlâ Kur'an'ın muhafaza edileceğinin garantisini vermiştir. Allah Teâlâ Kur'an'da *“Şüphesiz O Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz”* (Hicr: 15/9) buyurarak Kur'an'ın korunmasını kendi üzerine almıştır. Hâlbuki sünnette böyle bir garanti söz konusu değildir. Korunması garanti edilmeyen sünnetin İslam Hukukunda delil kabul edilmesi ve kaynak olarak görülmesi doğru değildir.

Kur'an'ın tek kaynak olduğu ve sünnetin delil kabul edilemeyeceği fikrini ileri sürenlerin bu iddialara iki açıdan cevap vermek mümkündür. Birincisi ayette geçen “Zikir” kelimesinden Kur'an'ın kastedildiği noktasında kesin bir delil mevcut değildir. Bu kelimedenden Kur'an ve sünnetten neş'et eden şer'î esasların bütününe kapsamına alan din olgusunu anlamak da mümkündür. Nitekim Kur'an'da yer alan bir ayette *“Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler hoşlanmasalar da Allah, nurunu tamamlamaktan başka bir şeye razı olmaz”* (Tevbe: 9/32) buyurmuştur. Buradaki Allah'ın nurundan kastedilen mananın Allah katında tek din olan İslâm olduğu söylenmiştir. Buradan “Zikir” kelimesinden Allah'ın dini olduğu da pekâlâ anlaşılabilir.

İkinci olarak ise ayette yer alan “Zikir” kelimesinden kastedilenin Kur'an olduğunu kabul etmiş olsak bile buradan sünnetin delil olmayacağı hükmü çıkmaz. Çünkü buna işaret eden bir karine bulunmamaktadır. Ayrıca Allah Teâlâ'nın sadece Kur'an'ı muhafaza altına aldığı yönünde ileri sürülen fikir de doğru değildir. Nitekim

“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah, seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir” (Mâide: 5/67) ayetinde Allah'ın Peygamber'i insanlardan koruyacağı şeklinde garantisi vardır. Yine “Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olup gitmesinler diye (kurduğu düzende) tutuyor” (Fâtır: 35/40) ayetinde Allah'ın gökleri ve yeri tutması, bu ikisini muhafaza etmesi anlamına gelmektedir. Sünnet de pekâlâ muhafaza altına alınabilir. Öyle ise sünnetin korunmamış olduğundan hareketle teşrî'deki rolünü ve İslam Hukuk Kültüründeki yerini kabul etmemek mümkün değildir.

2.2. Sünnetin Devre Dışı Bırakılmasının İslam Hukukunda Meydana Getirebileceği Olumsuz Etkiler

“Sadece Kur'an” söylemiyle yola çıkanların kullandığı bu slogan ilk anda kulağa hoş gelmekte ve insan ruhunda cezbedici bir etki meydana getirmektedir. Belki de birçok kimse kulağa hoş gelen bu slogan vesilesi ile sünneti devre dışı bırakmak isteyen kimselerin ağına düşmektedir. Bazı kimseler ise bu iddia üzerinde düşünmeye bile gerek olmadığı kanaatiyle değersiz görüp önemsememektedir.

Öncelikle bilinmesi gereken konu, şuan İslam Ümmetinin din adına yapıp ettiklerinin, kulluk görevi olarak görüp yaşamına aktardıklarının ve ahlaklı insan olma çabası adına hayatlarında yer verdikleri birçok meselenin temelinde Hz. Peygamber'in sünnetinin yer aldığı konusudur. Hemen hemen her Müslümanın evinde bulunan ilmihal kitaplarında yer alan dini konular Kur'an'ın ve sünnetin beraberce inşa ettiği konulardan oluşmaktadır. Bin beş yüz yıla yakın bir İslam Tarihi içerisinde kaleme alınan dini içerikli eserler Kur'an ve sünnetin ortaya koyduğu genel ilkeler çerçevesinde oluşturulmuştur. Dinî İlimlerin her biri Kur'an ve sünnet çerçevesinde şekillenmiş ve kemale ermiştir.

Müslümanların dinî ve dünyevî alanını şekillendiren İslam Hukuku da Kur'an ve sünnetin verdiği bilgiler, ortaya koyduğu öğretiler vesilesi ile oluşmuştur. Sünnetin bu görevden azledilmesi hem din bünyesinde oluşmuş ilmî disiplinlerin ortadan kaldırılması hem de İslam Hukuk Sisteminin çökertilmesi anlamına gelmektedir. Söz gelimi Müslüman bir kimsenin Yüce Rabbi ile ilişkilerini düzenleyen ibadetlerin sünnet olmadan eda edilmesi mümkün değildir. Namaz, oruç, zekât, hac gibi dinin temel esası sayılan ibadetlerden tutun da evlilik, vasiyet, miras, alış veriş gibi muamelat türünden işlere kadar icrası mümkün olmayacaktır. Allah Teâlâ'nın Kur'an'da emrettiği ibadetleri yerine getirerek kulluk görevini ifa etmek isteyen bir kişi bu ibadetleri nasıl yerine getireceğini bilemeyecektir. (Zuhaylî, el-Vecîz, 1999: 40) Bu durum ise zihinlerde İslam Hukuk Sisteminin insanların ihtiyaçlarını giderebilecek bir hukuk sistemi

olmadığı izlemine oluşturacaktır. Ayrıca Kur'an'ın birçok ayetinde yer alan Hz. Peygamber'e tabi olma, itaat etme, verdiğini alıp nehyettiğinden sakınma, O'nu örnek alma gibi birçok emrin gereği yerine getirilemeyecektir.

Sünnetin İslam Hukukunda ne denli önemli bir yere sahip olduğunu gören ve Hukukun oluşmasında verdiği katkının farkında olan müçtehitler, Kur'an'ın sünnete ihtiyacı olduğunu söyleyecek kadar sünnete önem atfetmişlerdir. (Bakkal: 2003, 1-27) Bu açıdan sünnetin Kur'an'ın korunmasında ve doğru anlaşılmasında önemli bir yeri vardır. Çünkü sünnetin olmadığı bir yerde Kur'an'ın muğlak olduğu, hayatta tatbik edilebilir olmaktan uzak tamamen ütopya olduğu şeklinde saldırıların da önünü açacaktır. Sünnet, Kur'an'ın gerçek hayatta somut olarak yaşanmış ve uygulanmış halidir. Hz. Peygamber bizzat kendisi Kur'an'ı yaşayarak, Kur'an'ın yaşam sahasına aktarılabilceğini, İlâhi Vahyin sadece bir rüya olmadığını göstermiş ve ispatlamıştır. Sünnetin İslam Hukukunda icra ettiği bu fonksiyonu bertaraf etmek zihinlerde Kur'an hakkında dahi şüpheleri ve olumsuz iddiaları gündeme taşıyacaktır.

SONUÇ

Hız. Peygamber'in sünneti İslam Hukuk sisteminin oluşmasında etkin bir rol oynamıştır. İslam Hukukunun temel dinamizmi olan Kur'an'da hükümler genel ilkeler çerçevesinde vaki olmuştur. Yüce Allah kullarına bir takım emirler vermiş, onlar için bazı yasaklar ortaya koymuştur. Ancak bu hükümlerin çoğu detaya inilmeksizin vaz' edildiği halde mükellefler sorumlu tutulmuştur. Emir ve nehiy şeklinde gelen hükümlerin detaylandırılması, kulların ihtiyacını giderecek derecede bilgilerin sunulması sünnet aracılığıyla olmuştur. Hatta Kur'an'ın sustuğu ve hüküm koymadığı birçok mesele de sünnet tarafından şekillendirilmiştir.

Hız. Peygamber'in sadece aldığı vahyi nakleden, adeta postacı görevi üstlenen bir peygamber olarak görülmesi İslam Fıkhnının çökertilmesi anlamı taşımaktadır. O'nun sünnetinin teşri kaynağı olduğunu reddetmek Kur'an'ın salık verdiği emirlere de muhalif düşünce ortaya koymak anlamına gelmektedir. Bu tutum, Hız. Peygamber'e itaat etmeyi ve O'na tabi olmayı emreden birçok ayetin ruhuna da aykırıdır. Ayrıca tebliğ edeni, tebliğ edilenden ayrı tutmak vakiyaya da ters düşmektedir. Hız. Peygamber sadece tebliğci değil; aynı zamanda öğretici, bilgilendirici ve uygulayıcıdır. Kur'an bu sayede uygulanabilirlik vasfı kazanmıştır. Hız. Peygamber'in sünnetini Kur'an'ın hayata yansımış biçimi, soyuttan somuta dönüştürülmüş hali olarak görmek gerekmektedir.

Hız. Peygamber'in sünneti, Kur'an'ın doğru anlaşılmasında ve Kur'an'ın hüküm koymadığı alanlarda hüküm koyarak önemli bir görev üstlenmiştir. Müslümanlar, sünnet vesilesi ile Kur'an'ın emirlerini nasıl uygulayacaklarını, ibadetlerini nasıl yapacaklarını somut olarak görmüş ve öğrenmişlerdir. Fıkhta birçok meselenin

halledilmesinde ve çözüme kavuşturulmasında sünnetin önemli bir rol üstlendiğini görebiliyoruz.

Bunun ötesinde fıkıh kültürünün oluşmasında ve zenginleşmesinde sünnetin icra ettiği görevi hafife almak mümkün değildir. Küllî kaideler olarak bilinen fikhî kaidelerin temelinde ya bir ayetin ya da bir hadisin olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Müctehitler, fikhî çözümler üretirken Kur'an ve sünnetten süzüp çıkardıkları kaidelerden istifade etmişlerdir.

Sonuç olarak sünnetin İslam Hukuk Sisteminin bekasında da önemli olduğuna vurgu yapmak istiyoruz. Zira sünnetin görevinden azledilmesi Kur'an'ın hayattan kopuk ve somut olarak uygulanamaz olduğu yönünde şüphe uyandıracak, İslam Hukukunun insanların problemlerini çözebilecek evrensel bir hukuk sistemi olmadığı yönünde art niyetli düşüncelere zemin hazırlayacaktır. Bu durum ise zihinleri Kur'an'ın Allah tarafından vahyedilen bir kitap olmadığı şeklinde bir sonuca sürükleyecektir.

Kur'an'ın teşri kaynağı olarak tek başına yeterli olduğunu savunmak ve sünnete ihtiyacın olmadığını söylemek ise tamamen yersiz bir iddia olarak gözükmektedir. Bu iddiaların sahipleri Kur'an'ın emri olan namazın nasıl kılınacağını, oruç, hac ve zekât gibi ibadetlerin nasıl icra edileceğini beyan etmekle mükellef olmaktadır. Zira sünnet olmadan Kur'an'ın bu emirlerinin şeklini, vasıflarını ve nasıl ifa edileceğini bilmek mümkün değildir. Ayrıca ceza hukukunun uygulanması, evlilik hayatına taalluk eden meseleler ve alış veriş gibi ekonomik ve sosyal hayata dair hiçbir şeyin sünnet olmadan anlaşılması ve uygulanması mümkün değildir. Genel ilkeler şeklinde Kur'an'da yer verilen bu konuların icrası, uygulanışı, şekil ve evsafı sünnet tarafından belirlenmiş ve bizzat Hz. Peygamber tarafından uygulanarak Müslümanlara öğretilmiştir.

KAYNAKÇA

ALİ HAYDAR EFENDİ, *Dürerü'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, 1912, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 206s.

ÂMİDÎ, Ebu'l Hasen Seyfüddîn Ali b. Muhammed b. Sâlim es-Sâlebî (ö.631/1233), 2003, *El-İhkâm fî Usulü'l-Ahkâm*, Dâru's-Samiî, Riyad, 4c.

APAYDIN, H. Yunus, "*Fesad*", DİA., XII, 1995

BAKKAL, Ali, (2003). *Sünnetin Kaynak Değeri*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: V, 1-27

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî, (ö.256/870), 2006, *Sahihu'l-Buhârî*, Mektebetü'r-Rüşd, İkinci Baskı, Riyad, 2c.

- DÂREKUTNÎ, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed (ö.385/995), 2004, *Sünen-i Dârekutnî*, Tahkik: Şuayb el-Arnût, Hasen Abdülmun'îm eş-Şelebî, Abdüllâtîf Hırzillâh, Ahmed Berhûm, Müessesetü'r-Risâle, Birinci Baskı, Beyrut, 6c.
- DEBBÛSÎ, Ebû Zeyd Ubeydullah ibn Ömer ibn İsâ, *Takvîmü'l-Edille fî Usûlü'l-Fıkh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 2001, 472s.
- EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), 2004 *Sünen-i Ebî Dâvûd*, Tahkik: Muhammed Avvâme, Dâru'l-Kible li's -Sekâfeti'l-İslâmiyye, İkinci Baskı, Cidde, 4c.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, *Usûlü'l-Fıkh*, Dâru'l-Fikeri'l-Arabî, 1958, 415s.
- ED-DEBBÛSÎ, Ebû Zeyd Abdullah b. Ömer b. İsâ, (ö. 430/1039), 2001, *Takvîmü'l-Edille Fî Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 473s.
- EL-BUHÂRÎ, Alâuddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed (ö.730/1330), 1997, *Keşfu'l-Esrâr an Usuli Fahril-İslam El-Pezdevî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 4c.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö. 273/886), 1998, *Sünen-i İbn Mâce*, Tahkik: Dr. Beşşâr Avvâd Mârûf, Dâru'l-Ceyl, Birinci Baskı, Beyrut, 6c.
- İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mûkerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî (ö. 711/1311), 2003, *Lisânü'l-Arab*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 9c.
- İMAM ŞÂFÎÎ, Ebî Abdillâh Muhammed b. İdris b. Abbâs, (ö.204/820), 1991, *el-Umm*, Tahkîk ve Şerh: Ebû'l-Eşbâl Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 672s.
- İMAM ŞÂFÎÎ, Ebî Abdillâh Muhammed b. İdris b. Abbâs, (ö.204/820), Tarih Yok, *Er-Risâle*, Tahkîk ve Tahrir Eden: Ahmet Muhammed Şakir, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 672s.
- KIRBAŞOĞLU, M. Hayri, *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, 2001, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 343s.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. El-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî e'n-Nisâburî (ö. 261/875), 1998, *Sahîhu'l-Müslim*, Dâru'l-Müğnî, Birinci Baskı, Suudî Arabistan, 2c.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915), 2001, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Tahkik: Abdullah b. Abdulmuhsîn et-Türkî, Müessesetü'r-Risâle, Birinci Baskı, Beyrut, 12c.
- SEYYİD BEY, Muhammed, (ö.1925), *Medhal*, 1915, Matbaayı Âmire, İstanbul, 231s.
- ŞÂ'BAN, Zekiyyüddîn, *Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî*, 2015, El-Mektebetü'l-Hanîfiyye, Bingâzî, 440s.

TEFTÂZÂNÎ, Sâ'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el- Herevî el-Horasânî, (ö. 792/1390), Tarih Yok, *Et-Telvîh âle't-Tavdîh li- Metni't-Tenkîh fî Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 2c.

TİRMÎZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) (ö. 279/892), 1998, *Sünen-i Tirmîzî (el-Câmiu'l-Kebîr)*, Tahkik: Dr. Beşşâr Avvâd Mârûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, İkinci Baskı, Beyrut, 6c.

ZERKÂ, Muhammed Ahmet (ö.1938), 1989, *Şerhu'l-Kavâidi'l-Fıkhıyye*, Dâru'l-Kalem, Dımaşk, 509s.

ZUHAYLÎ, Vehbe, 1999, *El-Vecîz Fî Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Fiker, Dımaşk, 246s.

ZUHAYLÎ, Vehbe, 1987, *Usûlü'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Dâru'l-Fiker, Dımaşk, 1230s.

